

Kulttuuritoimenjohtaja
Timo Kukkasmäki

Paikallisesta juhlaperinteestä

Viime aikoina on maamme paikalliseen juhlaperinteeseen kiinnitetty varsin paljon tutkimuksellista huomiota. Uusi virinnyt kiinnostus johtuu tietysti siitä, että itse juhlaperinne on muuttanut muotoaan. Entisistä pienimuotoisista kylä-, perhe-, sadonkorjuu- ym. juhlista oli yhtäkkiä kasvanut 1960-luvun lopulta alkaen muutamassa vuodessa valtaisa juhlien vyöry yli koko maan. Ensimmäinen näistä uusista tutkimuksista valmistui vuonna 1975. Tutkimuksen teettäjänä toimi Suomen Kotiseutuliitto opetusministeriön osoittamien varojen turvin. Allekirjoittanut vastasi tutkimuksen käytännön suorittamisesta.

Juhlaperinnetutkimuksen tavoitteena oli selvittää

1. juhlien ja tapahtumien taustalla oleva kulttuuriperinne ja samalla selvittää keinoja perinteen hyödyntämiseen itse perinnettä loukkaamatta oikealla tavalla
2. mahdollisimman täydellisen luettelon kokoamismahdollisuudet maassamme järjestettävistä juhlista ja mahdollisuudet jollakin tavoin koordinoida tapahtumien kirjoa valtakunnallisesti.

Maassamme on runsaasti paikallisia juhlia ja tapahtumia, jotka toistuvat säännöllisesti. Monet pitäjänpäivät ovat juuri tällaisia. Tapahtuma voi kiertää esim. maakunnan sisällä eri paikkakunnilla vuosittain. Eteläpohjalaiset Spelit on tämäntyyppinen tapahtuma. Vanhin, lähes katkeamatta vuosittain toistuvana perinteenä järjestetty tapahtuma on Ritvalan helkajuhla; nykymuodossaanakin sitä on vietetty vuodesta 1904. 1800-luvulla alkunsa saaneita tapahtumia, joita on järjestetty lähes katkeamatta vuosittain, on useita. Tällaisia ovat Naantalin Unikeon kestit (1889). Hangon kylpyläajoilta juontavat vastaavanlaiset juhlat on järjestetty ensimmäisen kerran vuonna 1947. Kylpyläperinteeseen liittyvät Runnin juhannusjuhlat ovat peräisin 1800-luvulta. Karja-

laiset Klaenat ovat vanhimmat lukuisista maakuntajuhlista (1898).

Vapaapalokuntien kesäjuhlat ovat yleensä peräisin 1800-luvun lopulta, esim. Äänekosken VPK:n juhla on alkanut vuonna 1906.

Markkinat ovat perinteiltään vanhoja ja niistä on saatu tyylikästä aineistoa moniin nykypäivän kansanjuhliin. Vaikka näitä perinteiltään vanhoja tapahtumia on elvytetty uudelleen henkiin, suurin osa nykypäivän tapahtumista on syntynyt 1960-luvun lopun jälkeen (n.75%). 1930-luvulla alkunsa saaneet tapahtumat katkesivat sodan aikana, mutta monet niistä ovat käynnistyneet uudelleen.

Paikallisjuhlkien eri muotoja.

Kaikilla paikkakunnilla on omaleimaista kulttuuria ja perinnettä. Juhla on usein paikallisen kulttuurin erityinen ilmenemismuoto. Ritvalan helkajuhlat ja Kaustisen kansanmusiikkijuhlat olkoot tästä esimerkkeinä. Monista kansanperinteen eri osa-alueista on saatu tapahtumiin sisältöä. Tapahtuman luonne saattaa riippua myös juhlapaikasta ja monista muista tekijöistä.

Monesti kotiseutumuseon aikaansaaminen paikkakunnalle on ollut alkusysäyksenä myös oman pitäjän juhlalle, varsinkin silloin kun kotiseutujuhlan järjestäjänä toimii kunta tai kotiseutuyhdistys. Museolle on saatu elävä, uusi toimintamuoto.

1. Kotiseutujuhlat

Kotiseutujuhliksi katsotaan kaikki pitäjänpäivät, kuntien vuosipäivät ja perustamispäivien juhlat, kotiseudulliseen traditioon perustuvat perinnejuhlat, osa markkinoista. Kotiseutujuhlien ohjelma pohjautuu pääasiassa paikalliseen kansanperinteeseen ja kulttuuriin, hallinnollisiin tapahtumiin, työvuoden kiertoon, perhe-elämän merkkipäiviin, kansanomaiseen ruokatalouteen, vaateetukseen ja käsityötaitoon tai muuhun paikallisen omaleimaisuuden elementtiin.

2. Musiikkijuhlat

Viime vuosina musiikkijuhlkien määrä on ollut nousussa. Musiikkijuhliksi luetaan musiikkiin pohjautuvat yhtä konserttia laajemmat minkä tahansa musiikin alan katselmukset kansanmusiikista kamarimusiikkiin tai uuden musiikin helmiin. Paikallisen musiikkiperinteen osuus muidenkin tapahtumien ohjelmallisesta sisällöstä on usein määräävä.

3. Tiettyyn päivämäärään ja vuodenaikaan liittyvät juhlat. Tällaisia päivämääriä ovat kirkkovuoden juhlapäivät, kunnan perustamispäivä, työvuoden merkkipäivät ym.

4. Markkinat

Vanhaa markkinaperinnettä on ryhdytty elvyttämään eri kansanjuhlien yhteydessä ja sammumaan päässeitä markkinoita on käynnistetty uudelleen. Esimerkkinä hyvin onnistuneesta vanhan perinteen elvyttämisestä mainittakoon Rautalammen pestuumarkkinat.

5. Uskonnolliset ja kirkolliset juhlat

Vielä 1960-luvulla kesäajan huomattavimmat juhlat olivat kirkollisia ja uskonnollisten yhdyskuntien mm. herätysliikkeiden tapahtumia. Tämä perinne elää voimakkaana edelleen. Joistakin alkuaan uskonnollista tai kirkollista alkuperää olevista tapahtumista on voinut kehittyä sisällöltään maallisia. Mainittakoon esimerkkinä Aitoon kirkastusjuhlat. Esimerkki tapahtumista, joiden taustalla oleva perinne on tietoisesti pyritty pitämään ehdottoman alkupe-
räisenä on ortodoksiemme praasniekkajuhlat.

6. Poliittisten liikkeiden juhlat

Esimerkkinä voidaan mainita työväenkuulttuuritapahtumat, joilla on pitkät perinteet. Keskustapuolueen kekrijuhlaperinne on sinänsä uusi ilmiö.

7. Teatteritapahtumat

Kesäteatterien osuus kesäisestä juhlaperinteestä on jatkuvasti kasvanut. Mainittakoon, että kotiseutuyhdistysten ja nuorisoseurojen toimesta on viime vuosina enenevässä määrin esitetty paikalliseen perinteeseen ja historiaan pohjautuvia perinnenäytelmiä. Näin paikalliset luovat kirjoittajatkin ovat saaneet tilaisuuden päästä esille oman paikkakunnan tilaisuudessa.

8. Muut tapahtumat

Nämä ovat elokuva-, kamerataide-, kuvataide-, ym. tapahtumia, joita ei juhlaperinnetutkimuksen yhteydessä erikseen kirjattu. Jokainen on tietysti todennut, että taidenäyttelyn voi nykyään löytää kylästä kuin kylästä. Laatutekijät eivät ole aina säilyneet järjestäjien ohjeena.

Kotiseutujuhlat Suomessa 1970-luvulla

Kotiseutujuhlat jakaantuivat lääneittäin seuraavasti:

	Juhlien kokonais- määrä	Kotiseutu- juhlia	%-osuus
Ahvenanmaa	11	5	45,5
Hämeen lääni	84	53	63,0
Keski-Suomen lääni	55	39	54,5
Kuopion lääni	41	26	63,2
Kymen lääni	78	40	51,3
Lapin lääni	41	17	41,5
Mikkelin lääni	58	30	51,8
Oulun lääni	61	36	59,0
Pohjois Karjalan lääni	32	22	68,5
Turun ja Porin lääni	109	62	56,9
Uudenmaan lääni	90	57	63,2
Vaasan lääni	71	45	63,2
Yhteensä	731	423	57,8

Pääosa tapahtumista on pitäjänpäiviä ja kunnan nimikkopäiviä, joiden tavoitteena on yleensä esitellä paikallista perinnettä, kulttuuria, urheilua, kirkollista elämää ja sangen usein myös paikallista talouselämää.

Varsin usein järjestetään laajoja, useita päiviä kestäviä kotiseutujuhla ja -tilaisuussarjoja. Esimerkkeinä mainittakoon Karjalaiset Kalenat tai Vimpelin Akktiiva.

Aidolta vaikuttaa kärsämäkisten juhlilleen asettama tavoite:

Pitäjänpäivien keskeinen tavoite on mielenkiinnon herättäminen kotipitäjää kohtaan. Päivillä on esillä juuri Kärsämälle ominainen kansanperinne, jonka näkeminen ja kuuleminen saattaa antaa ideoita nykyhetkelle. Pitäjänhengen nostaminen on toinen tavoite.

Kotiseututapahtumalla ei välttämättä pyritä suuriin yleisömmäriin. Järjestäjät pitävät tärkeänä tuoda esille paikallista perinnettä ja kulttuuria. Matkailuun liittyvät tavoitteet ovat toissijaisia. Tapahtumien järjestäjät uskovat, että tapahtumat voivat olla matkailulle elävää käyttövoimaa, jota vain on opittava käyttämään oikealla tavalla hyödyksi. Tarkoituksena on esitellä omaa kotipitäjää, sen historiaa ja perinteitä oman pitäjän asukkaille, uusille ja vanhoille sekä muualle muuttaneille. Mainittakoon hyvin toteutetuista kotiseutujuhlista seuraavat: Pusulan Kevätkimara, Polvijärvi-päivät, Eräjärven eräpyhä, Härmäläiset häjyylyt, Ruoveden Noitakäräjät, Sampojuhlat Sammatissa. Sampojuhlien perinne Sammatissa on yksi esimerkki siitä, miten

Kalevala on elänyt ja ollut innoituksen lähteenä nykyajan kansantapahtumalle.

Maatalousyhteiskunta vietti merkittävimmät vuotuiset tapahtumansa syyskaudella vuoden sadon tultua kootuksi. Tämän hetken juhlista suurin osa on sijoittunut kesäaikaan. Tälle ilmiölle on olemassa syynsä. Monille tapahtumille on asetettu tavoitteeksi olla tapaa-mistilaisuus oman kunnan entisille ja nykyisille asukkaille. Paikkakunnalta muuttaneita muistetaan tällä tavoin, koska tavallisesti kesälomien aikana ihmiset voivat matkustaa kotiseudulleen. Ulko-suomalaisille tarkoitettuja kesäjuhlia on pyritty järjestämään merkittävimmillä muuttotappioalueilla.

Tärkeä ja sisällöltään merkittävä tapahtumaperinne on Karjalasta muuttaneiden kotipitäjäjuhlrat. Mainittakoon esimerkkeinä räisäläisten ja kirvulaisten kesäjuhlrat.

Harrastajateatterien ohjelmistoon on viime vuosina tullut entistä enemmän paikalliseen historiaan ja perinteeseen pohjautuvia näytelmiä. Laukaalla tunnetaan näytelmä "Kansanparantaja", Laitilassa "Ei ol helppo olla Oksasenka housuis", Mouhijärvellä "Häijään markkinat", Tuupovaarassa "Rajakarjalaiset häät", Porvoossa "Porvoon tienoon vanhan ajan häät", Kuhmossa "Vartioitu kylä", Kotkassa Veikko Lavin kirjoittama "Langinkosken laulu", Alahärmässä "Härmänkylän kesäkäräjät", Mäntsälässä Osmo Viljasen monet näytelmät, joista mainittakoon "Sepänmäen kaunis Susanna". Erilainen teatteritapahtuma, jolla on paljon kulttuurihistoriallista merkitystä on Nurmijärven Kivi-juhlrat. Ensimmäinen Aleksis Kiven "Seitsemän veljestä" nähtiin vuonna 1953, vuosittain näytelmää on Taaborin vuorella esitetty vuodesta 1959. Myös "Nummisuutarit" ovat olleet ohjelmistossa. Tuotto, joka Kivi-juhlilla ja näytelmillä kootaan käytetään varattomien opiskelijoiden opintotukeen.

Museo ja muu historiallinen ympäristö on innostanut näytelmäkerhoja, kotiseutuyhdistyksiä, nuorisoseuroja ja muita yhteisöjä omaperäisen näytelmän tuottamiseen. Teatteria museoympäristössä on nähty Espoossa ja Nokialla, Aulangon rauniolinna-keessa Hämeenlinnassa. Savonlinnan oopperajuhlien tenhovoiman takana on osittain Olavinlinnan muhkeat kulissit korkeatasoiselle oopperataiteelle. Myös Turun musiikkijuhlien oopperaesitysten ympäristönä on käytetty Turun linnaa.

Kansanperinne ohjelmallisena käyttövoimana

Juhlat, jotka liittyvät työvuoden kiertoon, työn juhliin, vuotuistapahtumiin ja käsityöperinteeseen, ovat teemoiltaan rajattuja. Työvuoden kiertoon liittyviä tapahtumia on paikallisessa juhlaperinteessä yllättävän paljon. Kansanomaiset työnäytökset ja perinnenäyttelyt ovat lisäksi monien juhlien ohjelmistojen osia.

Käsityöperinteen esittely ei rajoitu pelkästään maatalouskulttuuriin liittyviin työtapoihin, vaan myös teollisuudesta on tuotu esille jo unohtuneita valmistusmenetelmiä. Voimme ajatella lasinpuhaltajien työnäytöksiä lasitehtaissa.

Luostarinmäen käsityötaidon päivät Turussa, Pitsiviikko Raumalla tai saamelaiskäsityön esittely Sodankylässä on oman alueensa omina käsityöläisten perinnettä.

Vanhoja työtapoja aidossa ympäristössään voidaan nähdä myös Mäntsälässä Sepänmäen käsityöläismuseossa monien tapahtumien yhteydessä. Sepän Soitto on varsinaisesti kansanmusiikkitapahtuma, mutta käsityöperinne tuodaan ohjelmassa voimakkaasti esiin.

Pellavan käsittely on suosittu työnäytöksen aihe alueilla, joilla pellavan viljely on ollut merkittävämpi elinkeino. Elojuhlia vietetään paljon. Nimitystä käytetään myös monista kirkollisista juhlalista. Elojuhlilla on monia kansanomaisia nimityksiä myllyjuhlista ja elotalkoista parttenkoliaasiin.

Kansanomaiset taitokisat ovat varsin suosittuja. Tällaisia sisältyy useasti kotiseutujuhlien ohjelmiin. Tässä ei tarkoiteta pelkästään pussijuoksua ja köydenvetoa. Mainittakoon tukkilaiskisat taitokisoista vaativimpina. Kalastukseen liittyviä tapahtumia on juhlaperinteessä myös runsaasti. Taivassalon kotiseutujuhlan keskusteema on silakanpyynti samoin kuin Merikarvian Kalariehassakin. Sisävesikalastus on yhtä suosittu teema: Kyyjärvellä, Karviassa, Kallaveden ja Saimaan rannoilla kalastusjuhlat rantakaloineen tunnetaan.

Metsästysjuhlista tunnetuimpia ovat tietysti hirvipeijaiset, mutta mm. Karhujuhlia on vietetty Kuusamossa.

Vuodenaikaan liittyvistä tapahtumista kaikkein suosituimpia ovat juhannus-, vappu- ja itsenäisyypäivän yleiset juhlat. Aikaisemmin tällä vuosisadalla poltettiin myös pääsiäiskokkoa erityisesti Pohjanmaalla, nykyisin perinne on lähes kokonaan kadonnut.

Perinteinen paikkakunnan nimikkopyhä on muutamissa tapauksissa otettu tapahtuman ajankohdaksi. Näin on Tyrvällä, jossa Olavin päivää lähimmäksi ajoittuva sunnuntai on pitäjänpäivän ajankohta. Tyrvään kirkko on pyhitetty Pyhälle Olaville.

Suomen sodan taistelujen vuosipäivät ovat antaneet aiheen ja ajan-kohdan Karstulassa, Kauhavalla, Kauhajoella ja Alavudella vietet-täviin paikallisjuhliin. Monet muut historialliset tapahtumat ovat innostaneet juhlien järjestäjiä. Ruoveden noitakäräjien pohjana on todellinen aikakirjoihin merkitty tapahtuma vuodelta 1643, jol-loin eräs Ruovedellä toiminut kansanparantaja ja selvännäki Antti Lieroinen tuomittiin noituudesta poltettavaksi kahden kuolemantä-pauksen johdosta syntyneiden epäilyjen johdosta. Hänen väitettiin mananneen pahoja voimia avukseen. Antti Lieroisin väitetään itse soutaneen roviosaareen kivipaadella käyttäen airoina rautakankia.

Hallinnollinen tapahtuma on useasti tapahtuman ajankohdan määrää-jänä. Erityisesti kaupungin tai kauppalan perustamispäivä on täl-lainen. Vuonna 1974 vietetty Saimaan viikko ja Karjalaiset Kale-nat olivat samalla Lappeenrannan kaupungin 325-vuotisjuhla. Nimi-päivään perustuvat Pekan päivät Raahessa, Marian päivän juhla He-tassa, Pertun päivät Pertunmaalla ym. Marian päivä on erityisen suosittu markkinapäivä eri puolilla maatamme. Kirkon tai ortodok-sien tsasounan suojelupyhimyksen mukaan määräytyvät monet paikal-liset juhlapäivät.

Kalannissa vietetään paikallisjuhlaa Olavin päivänä. Ollin päivä on vanhassa maatalouden vuoden kierrossa ensimmäinen syyskesän päivä. Se merkitsi, että on oltava valmiina sadonkorjuuseen ja heinätöiden tulee olla tehtynä. Isossakyrössä vietetään Laurin päivänä kotiseutujuhlia. Laurin päivä on perinteinen rukiinkyl-vöpäivä. Syyskauden huomattavin juhlapäivä oli Mikkelin päivä. Simon päivänä, joka oli kylmän ajanjakson alku, on vietetty eri-tyisesti kalastukseen liittyviä juhlia. Simon päivä on ollut myös perinteinen teurastuspäivä.

Perhe-elämään kuuluvaa perinnettä on hyödynnetty pääasiassa vain kruunuhäissä. Kruunuhäät ovat varsinaisesti pohjalainen tapa, jo-ka on levinnyt myös Keski-Suomeen. Kruunuhäistä on muodostunut suuri kansanjuhla, jonka keskusaiheena on itse kruunuhäänäytelmä ja usein aito hääpari. Härmäläästen häjyylyiden pääteema on ollut kruunuhäät.

Juhlapaikka

Juhlapaikalla on merkitystä tapahtuman ohjelman muotoutumisessa. Viihtyisä ympäristö luo varsinkin kesäjuhlan onnistumisen mahdollisuudet. Pitäjänjuhlalle löytyy kesäaikana varsin useita hyvin soveltuvia paikkoja luonnon helmasta, muistomerkkien, museoiden, historiallisten paikkojen, kirkkojen, puistojen, maalaistalojen pihojen, raunioiden, linnojen, siltojen, laivalaiturien ja muiden rakennelmien yhteydestä. Suosituin juhlapaikka tuntuu olevan yleensä museon ympäristö. Multian Kulhianvuori on hyvä esimerkki luonnonmuistomerkistä, josta on tullut juhlapaikka. Vuorella on aikoinaan poltettu helkatulia. Pielisen museo Lieksassa, Sepänmäen ja Luostarinmäen käsityöläismuseot, Hinttalan ulkomuseo Nokialla, Kesälahden ulkomuseo, Yli-Lauroselan talomuseo Ilmajoella musiikkijuhlien paikkana olkoot museoina esimerkkejä.

Jaakko Ilkan kenttä Ilmajoella on sopiva näyttämö talonpoikaisoopperalle. Historiallista taustaa on hyödynnetty Porrassalmen taistelupaikalla Mikkeliissä, Enontekiön Hetta on ikivanha saamelaiden levähdyspaikka, Ruotsinsalmen linnoitusalue, Ampialanmäki Keuruulla Ison vihan ajan tarinoiden tapahtumapaikkana ja Laurinmäki Janakkalassa, jossa Pyhän Laurin kerrotaan kastaneen pakanoita.

Paikallisjuhljen järjestäjät

Maassamme on useita paikkakuntia, joilla ei ole mitään omaa tapahtumaa, Onko jo niin, että tämä on ihme. Juhlia on maassamme vuositain toista tuhatta. Eräs kunnan isä vastasi kysymykseen, miksi kunnallanne ei ole omaa paikallisjuhlaa: "Ei ole ollut mitään aihetta juhlimiseen". Tietysti tapahtumien taustalla on aina kulttuurinen aktiivisuus. Esimerkiksi oman kesäjuhlan yhteydessä voidaan tuoda esille sitä innokasta harrastusta, joka täyttää talvisen vapaa-ajan. Mikäli paikkakunnalla on kansalais- tai työväenopisto, joka kokoaa ihmisiä toimimaan yhdessä, on varmaa, että myös oma tapahtuma on saatu aikaan.

Tapahtumien järjestäjänä on kuntien osuus suuri. Toinen merkittävä järjestäjäosapuoli ovat kotiseutuyhdistykset. Tavallisimmin pyritään laajaan yhteistyöhön monien paikallisten järjestöjen kesken. Ajallisesti tapahtumista n. 65 % sijoittuu kesäaikaan ja vielä kesäaikanakin erityisesti heinäkuuhun. On selvää että järjestäjät

tällöin saattavat tuntea tapahtuman markkinoinnin varsin hankalaksi. Finland Festivals ei ole tapahtumien järjestäjä, vaan maamme suurimpien kulttuuritapahtumien markkinointiorganisaatio, joka on ottanut suosituksetjuunsa muutamia muitakin tapahtumia, joilla on katsottu olevan korkea taso ja matkailullista tai kulttuuripoliittista merkitystä.

Paikallinen juhlaperinne on rikasta. Se aktivoi suuren joukon ihmisiä harrastamaan taidetta tai muulla tavoin toimimaan kulttuurin parissa, samalla juhlat muuten tarjoavat tilaisuuksia sosiaaliseen yhdessäoloon terveellä tavalla. Valtiovalta tukee varsin monia paikallisiakin tapahtumia, vaikka tuen painopiste on valtakunnallisesti tai maakunnallisesti merkittävillä tapahtumilla. Viime aikoina valtiovalta on uhannut muuttaa tukipolitiikkaansa siten, että tuki paikallisille tapahtumille kanavoitaisiin läänien taidetoimikuntien kautta. Tätä suunnitelmaa ei ole pidetty hyvänä, koska läänien taloudelliset mahdollisuudet ovat varsin pienet. Pääasiallinen taloudellinen vastuu on jo nytkin kunnilla.